

METHODOLOGY FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS ON THE BASIS OF INNOVATIVE MOTIVATION

Karimova Feruza Xamidullayevna

Tashkent State University of economics doctoral student 1 course

Xakimova Muxabbat Fayziyevna

Scientific adviser

ANNOTATION

At the same time, a fierce flow of information is entering the social life of the Republic and is covering a wide range. One of the urgent problems facing the educational system is the rapid receipt of Information, their analysis, processing, theoretical generalization, conclusion and establishment of delivery to the student. The implementation of pedagogical technology in the educational process serves to positively solve the above-mentioned urgent problem.

Key words: implementation of pedagogical technology, their analysis, processing,

Ўқитувчининг самарали фаолият кўрсатишга ундовчидарсинг методика кишланмаси нипухтаишлаб чиқилган фарқлиқлароқ,
таълим технологияси талабалар фаолияти ганисбатан йўналтирилган бўлиб,
уталабаларнинг шахсий ҳамда ўқитувчи билан биргаликдаги фаолиятларини инобатга олган ҳолда,
ўқув материалларини мустақил ўзлаштиришлари учун зарур шарт-шароитларни яратишга хизмат қилади. Таълим технологиясининг марказий муаммоси – таълим олувчи шахсини ривожлантириш орқали таълим мақсадига эришиш нитаъминлашдани борат.
Педагогик технология назарияси ўтган асрнинг кинчи ярмидан бошлаб асослиниб келинаётган бўлсада,
айнан “педагогик технология”. Ўз моҳиятига кўра педагогик технология вақт тақсими тугаму вофиқ дастур ланиб,
илмий жиҳатдан асосланган ҳамда кутилган натижага эришиш нитаъминловчи педагогик жараённинг барча босқич ва қисмларининг вази фалари аниқ белгиланган тизимни ифода қилди.

Таълимтизимини технологиялаштириш ғояси ўтган асрнинг бошларида Фарбий Европада АҚШда таълимтизимини ислоҳ қилиш, таълим самарадорлигини ошириш, шахснинг жимойлашувини таъминлаш учун муайян шарт-шароитни яратиш борасида жиимой ҳаракат юзага келган даврда илк бора ўртагаташланди. Мазкур ғоя 30-йилларда таълим жараёнига “педагогик техника” (“таълим техникаси”) тушунчасининг олиб кирилиши билан асосланди. Ушбу даврларда яратилган махсус адабиётларда “педагогик (таълим) техника(си)” тушунчаси “ўқув машғулотларини аниқ ва самарали таъкил этишга кўмаклашувчи усул ва воситаларнинг индиси” тарзидан тақин этилди ҳамда ўқув жараёнига ўқув лаборатория жиҳозларининг олиб кирилиши, улардан Самарали, унумли фойдаланиш, материал мазмунини кўрсатмаликуроллар ёрдамида тушунтириш каби ҳолатларда таълим самарадорлигини оширишга ёрдам берувчи тактичiomиллар дир дея баҳоланди. XX асрнинг 50-йилларида таълим жараёнида техник воситаларни қўллаш “таълим технологияси” йўналишини белгилаб берувчи омил дея эътироф этилди, асосий эътибор талабалар аудиториясини кенгайтириш техник воситалардан фойдаланиш эвазига амалга оширилиши, техник воситаларнинг мкони ятларини янада тақомиллаштириш, уларнинг ахборот сиғимини кенгайтириш, ахборотларни узатиш хизматини сифатли таъкил этиш, таълим олишни индивидуаллаштириш каби масалаларга қаратилди. Буборада олиб борилган тадқиқотларнинг объекти, таянч нуқта си сифатида техник воситаларнинг мкони ятлари, уларни тақомиллаштириш жараёни қабул қилинди, шунингдек, ўқув жараёнини “технологиялаштириш”нинг таъкилий жиҳатларини ўрганишга алоҳида урғу берилди. Асослилик (фундаментлик) тамойилифанларнинг ўрганиш объекти, ички моҳияти ва хусусиятларига кўра турлий ўналиш (блок)ларга бўлиб ўрганиш афзалликларини ифода этади. Ўқув фанларитабиий, жиимой ва гуманитар фанлар тарзидан туркумлаштирилган. Ҳар бир ўқув фани унинг учун

“ядро”, “ўзак” саналувчи ахборотларга эга бўлиб, ушбу ахборотлар шахстомидан фанларасосларнинг ўрганилиши, аниқ мутахассислик бўйича мустақил билимолиш, ўзлаштирилган билимларни кенгайтириб бориш йўлида таянч тушунчалар бўлиб хизмат қил ади.

Бундай ёндашув маълум йўналиш бўйича мутахассисларнинг тайёрлаш жараёнида фанларар оолоқадорлик хусусиятидан фойдаланишимизнинг ҳам беради.

Ўқув фанларининг муайян йўналишлар тарзда бириктирилиши шахсоти расиганисбатан эъриқишника майтиради, шунингдек, фикрлашқувватини оширади, тафаккурнинг юзага келишини таъминлайди.

MATERIALLAR VA METODLAR

XX асрнинг 80-йилларида таълим жараёнини таъминлашда таълим олувчиларга мавжуд фанлар соцалари бўйича оз-оздан маълумот (билим) беришдан иборат деб танитилган бўлса, 90-йилларда ушбу жараённинг таъминлиши ўзлаштирилган билимларни егизда муайян, аниқ фан бўйича янги маълумот (билим) ларга эга бўлиш учун қулай шароитни яратиш жараёни сифатида эътироф этилди. 3. Маданиятни англаш (маданий ҳаётнинг ривожланишига мувофиқлик) тамойилини миспедагог А. Дистервег томонидан XIX асрда истеъмолга киритилган бўлиб, бугунги кунга қадар ҳам ўзаҳамиятини йўқотмаган. Маданиятни англаш тамойили талабаларга ижтимоий жамиятнинг маданий тараққиёти даражасидан келиб чиқиб таълим берилишини назарда тутди. Ўтган асрда таълим самарадорлигини таъминловчи етакчи омил сифатида педагогнинг билим даражаси ва маҳорати эътироф этилган бўлса, бугунги кунда ўқитувчининг билими, салоҳияти ҳамда маҳоратининг юқори даражада бўлиши билангина муваффақиятларни қўлга киритиб бўлмаслиги барчага аён. Мазкур ўринда замонавий фан ва техника имкониятлари, хусусан, компьютер, мультимедия воситалари, шунингдек, жамиятнинг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётининг эътиборга олиниши муҳим аҳамият касб этади. Эндиликда мутахассислар “соҳа (ёки йўналиш)ларнинг ўзига хос жиҳатлари, бу борадаги назарий ва амалий билимларни чуқур билишлари, муайян фаолиятларни бажара олишлари,

белгиланган муддатда аниқ вазифаларни ҳал этишга улгуришлари ҳамда маълум ютуқларга эриша олишлари” ғояси етакчи ўрин тутувчи бозор муносабатлари шароитига пухта тайёрланиши лозим. 4. Таълим мазмунини инсонпарварлаштириш ва инсонийлаштириш тамойили. Тилга олинган ҳар икки тушунча ҳам луғавий жиҳатдан (юнон. “humanus” – инсонийлик, “humanitas” – инсоният), бир ўзакка эга бўлса-да, уларнинг ҳар бири ўзига хос маъноларни ифодалайди. Инсонпарварлаштириш таълим муассасаларида ўрганиладиган фанлар сирасига ижтимоий фанлар (тарих, маданиятшунослик, социология, психология, филология ва бошқалар)нинг киритилишини, инсонийлаштириш тушунчаси эса шахс ва унинг фаолиятига нисбатан ижобий ёндашувни англатади. Бошқача айтганда, инсонпарварлаштириш – инсон ва жамият ўртасида юзага келувчи муносабатлар жараёнида инсон омили, унинг кадр-қиммати, шаъни, ор-номуси, ҳуқуқ ва бурчларини ҳурматлашга асосланувчи фаолиятни ташкил этиш жараёни бўлса, инсонийлаштириш “барча шароитлар инсон ва унинг камолоти (тараққиёти) учун” деган ғоя асосида ташкил этилувчи фаолият жараёни саналади. Таълим жараёнини лойиҳалаштиришда ҳар бир ўқитувчи ушбу тамойилга қатъий амал қилиши лозим ёки ўз мутахассислигига оид муаммоларни ҳал этишда уни жамият манфаатлари билан уйғун бўлишига эътибор бериши мақсадга мувофиқдир. Эндиликда педагог талабалар фаолиятини авторитар (якка ҳокимлик) тарзида бошқармай, балки таълимий ҳамкорлик ғояларига содиқлик асосида таълим жараёнини инсонийлаштиради ёки бошқача айтсак, таълимни инсонийлаштириш тамойилига амал қилишини таъминлайди. Ушбу ҳолат ўз навбатида юксак маънавиятли шахснинг шаклланишига олиб келади.

5. Ўқитибтадқиқетиш, тадқиқетибўқитиштамойили. Ушбу тамойил қуйидаги икки жиҳатни ёритишга хизмат қилади: 1) таълим муассасаларининг ҳар бир ўқитувчиси ўз фани соҳасига талабаларни жалб қилган ҳолда тадқиқотларни олиб бориши лозим;

2) ўқитувчитаълимтехнологиясини ишлаб чиқади, уни амалиётдасина бқўради, кузатадиватузатишлар киритади, яъни, утаълимжараёнини тадқиқэтади. Ўқитишжараёнининг мазкур икки жиҳати муҳима ҳамиятга эга бўлиб,

уўқитувчининг касбий ҳамда педагогик маҳоратини ошириб боришга ваталабаларни бўлажак мутахассислик фаолиятига пухтатай ёрлаш учун замин ярати.

6.

Таълимнинг узлуксизлиги таълим олувчиларнинг касбий сифатларга эга бўлишлари, мавжуд сифатларнинг ҳаётий фаолият давомида тақомиллашиб боришини назарда tutади. Шахсга унинг бутун умри учун ақотишимумкин бўлган билимларни бериш мумкин эмас, зеро, мавжуд билимлар ҳар беш-ўн илмо байнида ўзгариб, мазмунанбойиб боради. Демак, мазкур таълим олувчининг ўз фаолиятида мустақил таълимни ташкил этишга эътибор бериши, педагогетакчилигини таъминлаган таълимдан талабаларнинг мустақил билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиб беришни ифодалади.

7. Фаолиятли ёндашув таълим олувчиларнинг назария ва амалиётнинг дидактик боғлиқлигига асосланади. Дидактика назариясида билим тушунчаси қуйидаги икки хил маънода изоҳланади:

а) таълим олувчилар ўзлаштириши лозим бўлган билимлар;

б) улар томонидан ўзлаштирилиб, амалий фаолият жараёнида қўлланиладиган, шахсий тажрибага айланган билимлар. Билимлар фаолият жараёнида мустақамланади, шунинг билан талабалардан назарий билимларни амалда қўллашнинг қийинчилигини тарбиялаш лозим. Амалиётдаги тадқиқотга эга бўлмаган билимлар тез орада унутилиб юборилади. Таълим жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланишнинг самарадорлигини баҳолаш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Педагогик технологияларнинг имкониятидан келиб чиққан ҳолда уларни амалиётга татбиқ этишнинг самарадорлигини бир қатор мезонлар билан аниқлаш мумкин.

XULOSALAR VA TAKLIFLAR

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда узлуксиз таълимни таъминлаш таълим олувчиларнинг ўзлаштириши лозим бўлган билимларни амалда қўллашнинг қийинчилигини тарбиялаш лозим. Амалиётдаги тадқиқотга эга бўлмаган билимлар тез орада унутилиб юборилади. Таълим жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланишнинг самарадорлигини баҳолаш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Бу жараённинг самарадорлиги ўқитувчилар томонидан замонавий таълим технологиялари

нитаълимамалиётида фаолқўлланилиши, шунингдек, ривожланган хорижий мамлакатлар таълими амалиётида қўлланилаётган замонавий технологиялардан хабардор бўлиш қўйидаги шартлар асосида таъминланди.

1. Марказлаштириш тамойили технологик жараёнда талабалар фаолияти моделини лойиҳалашнинг бош элементи сифатида ифодаланади. Таълим жараёни тузилмасида асосий тизимлаштирилувчи таълим мазмуни ва талаба фаолияти технологик жараён ҳисобланиб, унинг мазмунини талабаларнинг ижтимоий тажриба асосларини ўзлаштириб олишга йўналтирилган ўқув фаолияти ташкил этади. Ҳар бир ўқув фани бўйича таълим мазмуни умумий таълим мақсади ва вазифаларига мувофиқ белгиланади. Фаолиятли ёндашув нуқтаи назаридан умумий ўрта таълим мазмунини ташкил этувчи ҳар бир ўнсур (элемент) субъект фаолиятининг турларидан бирига мувофиқ келиши керак. Субъект фаолиятининг турлари, ўз навбатида, аниқ моделлар йиғиндиси сифатида умумлашган фаолият моделлари орқали ифодаланиши зарур. Талабалар фаолияти модели тизимлаштирилувчи элемент бўлиб, талабанинг яхлит фаолияти мазмунини аниқлашга хизмат қилади. Марказлаштириш тамойили лойиҳалашни қўйидаги тартибда амалга оширишни талаб этади: фаолият моделларини мақсадга мувофиқ яратиш, уларни талабалар томонидан ўзлаштириш усуллари, воситаларини танлаш (технологик операциялар), ўқув фаолиятини бошқариш усуллари (ўқитувчи фаолияти)ни асослаш.

2. Рефлексивлик тамойили субъектнинг ўзига, шахсий фаолиятига ва билимига баҳо бериши, ўзгаларнинг ҳақидаги фикрларива улар ўртасидаги ҳамкорлик фаолиятига оид муносабатларни тавсифлайди. Лойиҳалаш жараёнида ўқитувчига доимо таълим жараёни, унинг аниқ ва идеал шароитлари, талабаларнинг билишга бўлган эҳтиёжлари, уларни тўлдириш имкониятлари, шахсий сифат ва қобилиятлари, педагогик фаолиятни самарали ташкил этиш имкониятларини инобатга олиш мақсадга мувофиқ. Рефлексивлик тамойили яратиладиган таълим жараёнининг лойиҳасини таълим жараёни иштирокчиси – субъектнинг эҳтиёжлари ва имкониятларини таҳлил қилиш асосида ўзлуксиз тузатиб, тўлдириб боришни талаб этади.

3. Натижавийликтамойилипедагогикшарт-шароитларнингқулайлиги, озвақтвакучсарфлашэвазигасамаралинатижаларгаэришишнитавсифлайди.

Натижавийлик- ижтимоий тажриба фаолият моделлари мазмуни, технологик операциялар, уларни ўзлаштириш, бошқариш услубларини танлаш, ўқув фаолиятининг мувофиқлиги, таълим-тарбия воситалари, технологик жараёнда субъектнинг қисқа вақт ва куч сарфлаши воситасида белгиланган мақсадга эришишни назарда тутиши лозим.

4. Кўп омиллик тамоийли. Ҳар бир таълим жараёни бир қатор объектив ва субъектив омиллар таъсирида амалга ошади. Улар сирасига ўқитувчи ва талабаларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёт шароитлари, таълим муассасалари атрофидаги ижтимоий ишлаб чиқариш ва табиий иқлим муҳити, ўқув муассасасининг ўқув-моддий базаси, ўқитувчиларнинг касбий малака даражаси, таълим муассасаси ёки маълум синфдаги маънавий-психологик муҳит, талабаларнинг ўқув имкониятлари, синфнинг интеллектуал салоҳияти, жамоанинг шахслараро муносабатлари киради. Таълим жараёнини лойиҳалашда ўқитувчи ана шу омилларни ҳисобга олиши зарур.

5. Талаба шахсини таълим жараёнига мослаштириш тамоийли. Бола мактаб остонасига қадам қўйганидан бошлаб унинг фаолият кўлами (ўз-ўзига хизмат, меҳнат, дам олиш тарзида) кенгаяди. Бу каби фаолият кўникмаларини эгаллаши натижасида ижтимоий тажрибага эга бўлиб боради. Шунинг учун таълим жараёнининг самарали бўлиши, уни лойиҳалашда таълим мазмуни ва бошқа фаолият моделлари ҳисобга олиниши, уларни талабалар кундалик ҳаёт фаолиятида эгаллаб бориши таъминланиши зарур. Айни вақтда умумий таълим муассасаларида шахсни ривожлантириш ва уни ижтимоий ҳаётга мослаштириш муайян қонуниятларга мувофиқ психолог ва социологларнинг иштироклари (психопедагогик ташхис хулосаси) асосида амалга оширилади.

6. Таълимжараёнидатабиийривожланишваижтимоийлашувтамоийли. Табиийжараёнлармоҳиятинибилиштаълимжараёнинисамарали, талабаларнингёшхусусиятлари, сензитивривожланишдаврлари, ривожланишнингкейингибосқичигаўтишимкониятлариниҳисобгаолганҳолдаташкилэти шимкониниберади. Тамоийлнингмазмунитаълимниижтимоийлаштириш, талабалартомониданижтимоийтажрибанииндивидуалқонуниятларасосидаўзлаштирил

ишибиланизоҳланади.

Таълимжараёнинилойиҳалашдаўқитувчилойиҳачивабажарувчисифатидалойиҳаниама
лгаоширишнингқулаййўлининитанлайди.

Лойиҳалашдатабаниўқувфаолиятигайўналтирувчиусуллар, мустақилтаълимшакли,
ўз-ўзиниривожлантиришваўзинихурматқилишимкониятларинианиқлашзарур.

“Педагогиктехнология”

тушунчасиэсаўзмоҳиятигақўрапедагогикфаолиятнингэнгмуҳимиккижиҳати, яъни,
таълимҳамдатарбияжараёнинингтехнологиялаштирилишинифодаэтишизарур.Баркам
олшахснишаклантиришмуаммосинингжтимойзаруриятсифатидаэтирофэтилаётган
лигининазардатутадиганбўлсак,

таълимватарбияжараёниниташкилэтишганисбатанянгичаёндашувниқарортоптириш,
мазкуржараённитехнологиялаштиришгаэришишмуҳимпедагогикквазифаларданбириса
налади.

Таълимжараёниданфарқлитарбияжараёнинитехнологиялаштиришдабужараён
ингсамарасиниқисқамуддаторалиғидақўраолишимкониятийўқ.

Тарбияжараёнинингўзигахосхусиятлари,

талабаваўқитувчиўртасидаюзагакелишэҳтимолибўлганзиддиятлартарбиявийжараённи
технологиялаштиришганисбатанижодийвамасъулиятлиёндошишзарурлигинитақозоэта
ди.

Замонавийшароитдамаънавий-

маърифийтадбирларнингўтказилишигарасмиятчиликнуқтаиназарданвозкечишмақсадг
амувофиқир.

Зеро,

тайёрсценарийасосидамуайянтадбирниташкилэтишжараёнидаунингасосийсубъектлар
ибўлганталабаларфаолиштирокчи, тадбирнатижасинибелгиловчишахссифатидаэмас,
балкиоддийижрочисифатидақатнашади.

Буҳолатэсабирқаторсалбийоқибатларникелтирибчиқаради.

Демак,

илм-фан,

техника,

ишлабчиқаришватехнологиянингривожланишитаълимтизимидаҳамтубўзгаришларсод
ирбўлишигаолибкелади.

Таълимтизиминингмодернизациясидавлатважамиятмалакаликадрларга,

шахсинингэсасифатлитаълимолишгабўлганэҳтиёжлариданкелибчиққанҳолдарўйберади

Таълимамалиётида педагогик технологияларнинг қўлланилиши таълим тизимини модернизациясининг таркибий элементлари ҳисобланади. Замонавий шароитда таълим тарбия жараёнлари технологиялаштириш кам қувва қт сарфлаган ҳолда кутилган натижани қўлга киритишга имкон беради, ўқитиш сифатини яхшилаб, самарадорлигини оширади.

Педагогик инновациялар педагогик фаолиятга янгиликларнинг изчил олиб қилишини таъминлайди.

Педагогик инновацияларнинг дидактик қониятлари га қўрата таълим тизимини яхши қилиб беради.

Ўқитувчининг инновацион фаолияти педагогик жамоани ҳар қандай қилиб қўллаш, олға ундо вчи, бунёд қорлик қара блати рувчи қувчи сифати да на моён бўлиб, таълим жараёнининг сифатини қайта баҳолашга имкон беради.

Шу сабабли ҳар бир ўқитувчининг инновацияларнинг моҳиятини тўлатишунган ҳолда ўз фаолиятини яхши қилишга эришиши зарур.

REFERENCES

1. Khamidovna P. O., Saidovna R. D., Bakhtiyarovna Y. B. THE ROLE OF COMMUNICATION AND INDEPENDENT THINKING IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITY // Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.5 Pedagogical sciences.

2. Rakhmonova D. S. Teacher's creative potential is factor of education quality assurance // Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2020. – Т. 2. – №. 3. – С. 453-457.

3. Saidovna R. D. SYSTEMATIC APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES // Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.5 Pedagogical sciences.

4. Saidovna R. D. Pedagogical creativity as a factor of student development // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 729-736.

5.Sirozhiddinova I. Rational methods of awakening and stimulation professional and creative abilities of university students //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 7.

6.Бокиев Б. Р. и др. Сорбционный метод очистки производственных сточных вод //Бюллетень науки и практики. – 2018. – Т. 4. – №. 7. – С. 203-209.

7.Mahammadovna S. I. Needs and Factors for Developing Professional and Creative Abilities of Students of Higher Educational Institutions //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – Т. 25. – №. 6. – С. 2804-2810.

8.Iroda M. et al. Rational Methods Awakening and Stimulating University Students Professional and Creative Abilities //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.